

ANMELDELSE: LITTERATURLYST OG LÆRING

LINE BECK RASMUSSEN, PH.D. STIPENDIAT, CENTER FOR BØRNELITTERATUR, AAU

Dorte Østergren-Olsen og Lene Herholdt (red.). Dansk Psykologisk Forlag, 2012. 180 sider.

Antologien *Litteraturlyst og læring* indleder med det store, men også gode spørgsmål: "Hvorfor overhovedet læse skønlitteratur i skolen?" Spørgsmålet kan deles op i to. Det endnu mere grundlæggende: Hvorfor overhovedet læse skønlitteratur? Og dernæst hvorfor og hvordan det er en opgave for undervisning i skolen? I disse tider, hvor folkeskolens rolle og udformning er til debat, er det et meget relevant spørgsmål. Antologiens 12 bidrag fokuserer på litteraturlæsning og undervisning på mellemtrinnet og i udskoling og kommer med interessante og tankevækkende bud fra forskellige vinkler. Underliggende i alle og eksplicit i flere artikler er idéen om, at læsning af skønlitteratur kan hjælpe til udvikling af empati, men også i dannelsen af læseren som menneske og demokratisk borger.

Underliggende i alle og eksplicit i flere artikler er idéen om, at læsning af skønlitteratur kan hjælpe til udvikling af empati, men også i dannelsen af læseren som menneske og demokratisk borger

Hans Ulrik Rosengaards beskriver således i "Fra ensom læsning til læsefællesskab i klasseværelset", hvordan litteraturundervisning handler om at skabe et rum, hvor man gennem litteraturlæsning i skolen kan gøre erfaringer, og dermed kan litteraturundervisningen fungere som dannelses- og mellemzone mellem private rum og en offentlighed.

Samme opfattelse har den svenske børnelitteraturforsker Maria Nikolajeva. Hun kommer i "Kunsten at læse tanker: en kognitiv tilgang til børnelitteraturen" med bud på, hvordan C.S. Lewis' roman *Løven, heksen*

og *garderobeskabet*, der indeholder endimensionelle personer, alligevel kan bruges af yngre læsere til at opøve empati ved at læse de fiktive personers tanker. I den virkelige verden benytter vi os af tankelæsning, vi fortolker andres følelser ud fra deres adfærd og eksplicitte udsagn, og Nikolajeva mener, at vi gennem litteratur kan lære det samme, at vi kan bruge litteratur som en "træningsbane".

Fælles for flere af artiklerne er også en eksplicit skelnen mellem læsefærdighed og litteraturfærdighed. Det at læse skønlitteratur er noget andet end at lære at læse

I "På sporet af fortællerens viden" skriver Lene Herholdt om, hvordan fortællerforholdet kan være med til at åbne op for teksten og skabe dialoger om, hvad det vil sige at være menneske. Hun mener, fortælling er tildeling af viden, og at fortolkning bygger på viden fra forskellige fortællelag. Pointen er, at indsigt i forskellige fortællelag fører til sprog og begreber til at tale om forskellige tolkninger og bedre mulighed for at stille de spørgsmål, der er oplagte om den aktuelle tekst og den klasse, der læser den.

Litteraturfærdighed og udfordrende tekster

Fælles for flere af artiklerne er også en eksplicit skelnen mellem læsefærdighed og litteraturfærdighed. Det at læse skønlitteratur er noget andet end at lære at læse. Litteraturlæsning kræver andre tekster og særlige didaktiske overvejelser. Dermed er der dog også plads til og brug for udfordrende tekster.

Bo Steffensen skelner i sin artikel "Litteraturlyst. Eller – kan man blive afhængig af Cecil" mellem to

former for læsning: langsom dybdelæsning og hurtig spændingslæsning.

De to former for læsning kræver to forskellige typer tekster. Nogle til læseforståelse og andre til litteraturforståelse, de første til spænding og de andre til fordybelse. Og de to forskellige typer tekster er motiveret af forskellige lyster. Artiklen handler om, hvad det er, litteraturen kan, så man får litteraturlyst eller "craving" efter litteratur. Steffensen beskriver to forskellige oplevelser, der motiverer læsning: spænding og en stor oplevelse.

Litteratur- og læseundervisning kræver også litteratur i forskellige sværhedsgrader. Dorte Østergren-Olsen argumenterer i "Gode tekster og stilladserende litteraturundervisning" for brugen af udfordrende, svære tekster i litteraturundervisningen. Hvis teksten ikke udfordrer nok, kan eleven kede sig i læsningen og dermed miste læselyst. Hvis teksten er udfordrende, skal der til gengæld hjælp eller stilladsering til, for at læseoplevelsen ikke bliver frustrerende. Hun beskriver Pauline Gibbons' fire zoner: frustrationszonen med høj udfordring og lav støtte, kedsomhedszonen med lav udfordring og lav støtte, komfortzonen med lav udfordring og høj støtte og engagementszonen med høj udfordring og høj støtte. De to første er ikke særligt konstruktive, mens komfortzonen kan bruges til at lære at læse, opøve læsefærdighed og hurtighed og give gode læseoplevelser. Det, man i litteraturundervisningen skal pejle efter, er dog engagementszonen, hvor læseren kan opnå ny indsigt i litteraturen såvel som nye erkendelser som menneske.

Simon Skov Fougts er i "Teksten er en åben dør" også fortaler for, at elever sagtens kan læse svær litteratur, hvis man sørger for at give eleverne noget at lede efter, giver dem redskaber og fortæller dem, hvorfor teksten skal læses. Han opriks forskellige tilgange til litteraturlæsning: Den forfatterorienterede, den tekstorienterede, den læserorienterede, den fænomenologiske. Fougts mener, at læreren skal kende forskellige litterære tilgange for at have en "didaktisk værktøjskasse", som læreren kan vælge fra. Teksten er som en åben dør, som overskriften lyder, og det er lærerens rolle at vise, hvordan man arbejder med svær litteratur. Succesoplevelsen af at forstå, hvordan og hvorfor man arbejder med den svære litteratur, kan give litteraturlyst, er Fougts påstand.

Børnelitteratur i undervisningen

Martin Blok Johansen taler i "Når stoffet sparker igen – nyere billedbøger og lyst til at læse litteratur" som

Østergren-Olsen og Fougts om, at det ikke nødvendigvis er den enkle litteratur, der giver klare og bedste litteraturundervisning. Børn vil ligeledes gerne have det svære og flertydige. Det er i modsætning til, hvad mange undervisere tror, og derfor forenkler de analyse og tolkning af tekst, så det flertydige pludseligt bliver entydigt stik i mod, hvad billedbøgerne og eleverne vil.

Blok Johansens emneområde er nyere billedbøger, og han viser, hvordan nyere billedbøger kan bruges til at skabe litteraturlyst. Han beskriver en bevægelse fra de traditionelle billedbøgers enstrenghed til en mangtydighed i postmoderne billedbøger og en tendens til, at de ikke lader sig indfange og afgrænse. Ifølge Blok Johansen synes der i en dansk kontekst at være fokus på at nå til en bestemt betydning i en billedbog. Derfor gøres brug af værkerorienterede tilgange, der kan føre til en entydighed, der ikke er i billedbogen. I den anden ende af spektret er derfor de læserorienterede litteratursamtaler, der har risiko for at vægte holdninger og vurderinger og give læsninger, der ikke har øje for stilistiske virkemidler. De to positioner udgør et grundlæggende dilemma i tilgangen til nyere billedbøger.

Man skal ikke bare læse litteratur i danskundervisningen, men mere specifikt kan det være givtigt at læse børnelitteratur, mener Anette Øster i "Det børnelitterære skatkammer – hvad rummer det, og hvad skal vi vælge". I artiklen kommer hun med et historisk rids over udviklingen i dansk børnelitteratur efterfulgt af tendenser i børnelitteraturen, og hvad og hvordan vi kan vælge at bruge den i undervisningen. Løbende kommer hun med konkrete eksempler på litteratur til brug i undervisningen. Øster mener, det er vigtigt at inddrage ny litteratur i undervisningen for give eleverne litteratur, de kan spejle sig i og identificere sig med. Man skal dog også læse ældre som en del af kulturarven. Disse tekster kan dog ofte virke distance-rede for den nutidige læser, men hvis de ældre tekster er skrevet til børn, kan distancen mellem tekst og elev mindskes.

Det er vigtigt, at læsning af litteratur og litteraturundervisning peger ud over skolens mure og danner bro mellem undervisning og verden, hvilket også er tilgangen i flere af artiklerne

Det handler også om, hvordan man læser ældre litteratur hos Anne-Marie Mai. I "Kirke og bladhus – steder i litteraturens historie" om at bruge det, hun kalder litteraturstedet i undervisning og læsning af gamle tekster. Litteraturstedet er et sted, hvor litteraturen er blevet skrevet, læst, formidlet og videregivet. Hun kommer med eksempler fra en kirke og et bladhus, og hvordan disse og med hvilke tekster de kan bruges i undervisningen.

Bro mellem skole og verden

Det er vigtigt, at læsning af litteratur og litteraturundervisning peger ud over skolens mure og danner bro mellem undervisning og verden, hvilket også er tilgangen i flere af artiklerne.

Jeppe Bundsgaard og Marianne Oksbjerg stiller i deres artikel spørgsmålet: "Hvad skal vi med skønlitteraturen?" og er kritiske over for litteraturundervisningen, som den foregår mange steder. Litteratur skal danne læserne som personer og demokratiske borgere, ikke gøre dem til "litteraturforskere". På baggrund af en undersøgelse af litteraturundervisningsmaterialer fra

2011, der undersøger de foregående to et halvt års materialer, peger Bundsgaard og Oksbjerg på et ifølge dem problematisk træk ved læremidlerne, der handler for meget om litterære greb og analysemodeller og for lidt om selve litteraturen. Konklusionen på undersøgelsen er, at en overvejende del af læremidlerne lægger op til litteraturanalyse gennem begreber og redskaber og genreskelnen, men ikke forholder sig til, hvad teksterne siger. Ifølge Bundsgaard og Oksbjerg er det et problem, fordi litteraturen skal lægge op til diskussion af forskellige tilgange til verden. Dermed kan litteraturlæsning række ud over skolen og danne basis for demokratisk og kritisk deltagelse i samfundet.

Antologien er dog en meget relevant og inspirerende bog for alle, der arbejder med litteratur og læsning

Også Kristine Kabels "Et sprog til at tale om litteratur – fra lov <3 til fagligt værdsatte diskurser" diskuterer, hvordan man kan få litteraturundervisningen til at række ud over skolen ved at tage afsæt i de unges

eget sprog og skabe et bevidst sprog om litteratur i litteraturundervisningen. Man skal bruge og arbejde med elevernes sproglige ressourcer, når de kommunikerer med hinanden og kommer med vurderinger af ting via fx YouTube. I litteraturlæsningen i skolen skal elever vide, hvad de skal se efter, eller hvordan de kan gøre det på en måde, som "passer" til skolens måde at vurdere på. Man skal udvikle elevernes sproglige ressourcer, ressourcer der også kan bruges uden for skolen. Dermed kan arbejdet med litteratur række ud over danskfaget og være med til at opfylde skolens grundlæggende rolle i samfundet som sted for identitetsdannelse.

Lysten til at læse skønlitteratur kommer ikke, ikke kun i hvert fald, fra litteraturundervisningen i skolen. Måske tværtimod. I "Op på læsehesten, drenge!" skriver Eiler Jensen om, hvordan man opdanner drengenes læselyst gennem deres foretrukne genrer: spænding, gys, humor og historiske bøger. Han inddrager den franske forfatter Daniel Pennacs 10 tankevækkende bud om læsning og lister nogle af dem: Bud 1) Retten til ikke at læse, bud 2) Retten til at springe sider over, bud 3) retten til ikke at læse en bog færdig, bud 4)

retten til at genlæse, bud 5) retten til at læse hvad som helst, bud 10) retten til at tie. Jensen beskriver disse bud nøjere og gør det klart, at skolen måske ikke altid er det optimale sted for læseglæde, fordi det her handler om kontrol af læsningen, litteraturoplevelsen og opfyldelsen af diverse mål. Skolen skal gøre sit i forhold til litteraturlæsning og -undervisning, men fritidslæsning er også vigtigt i forbindelse med litteraturlysten. Her har dansklærere og skolebibliotekarer en vigtig funktion som rollemodeller.

Litteraturlyst og læring handler om litteraturlæsning i skolen, og artiklerne belyser hver på deres måde, hvorfor og hvordan det kan gøres. Målgruppen er dansklærere, dansk- og læsevejledere, bibliotekarer, undervisere og studerende på læreruddannelsen og diplomuddannelsen. Antologien er dog en meget relevant og inspirerende bog for alle, der arbejder med litteratur og læsning. Artiklerne er kompetente og tankevækkende. Man kan føle sig i mere tråd med nogle forfatters tilgange end andre, men der er en forskellighed i antologien både i tanker og skrivestil, der giver lyst til litteratur og læring.